

„INFORMATYKA DLA UKRAINISTÓW”, CZYLI ZMAGANIA Z JĘZYKIEM I KOMPUTEREM

Przemysław Józwikiewicz

Uniwersytet Wrocławski (Polska)

Streszczenie. Artykuł poświęcono prezentacji doświadczeń związanych z prowadzeniem zajęć „Informatyka dla ukrainistów” oferowanych studentom ukrainistyki Uniwersytetu Wrocławskiego. Autor przedstawia strukturę omawianych zajęć, zakres omawianego materiału oraz przegląd literatury pomocnej w opanowaniu zakładanych treści programowych. Sygnalizując pewne problemy natury terminologicznej, prezentuje rezultaty zajęć oraz ocenia ich wpływ na rozwój kompetencji językowych studentów.

Słowa kluczowe: informatyka, język ukraiński, dydaktyka

Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim prezentacja spostrzeżeń, które nasuwają się w wyniku obserwacji pracy studentów ukrainistyki Instytutu Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego na zajęciach „Technologie informacyjne” przewidzianych programem studiów dla II roku licencjackich studiów dziennych.

Przedmiot ten, jako propozycja zajęć fakultatywnych dla semestru VIII, pojawił się w pakiecie informacyjnym na rok akademicki 2004/2005 pod nazwą „Podstawy informatyki dla filologów ukrainistów”. Znalazł się również wśród propozycji programowych w kolejnym roku akademickim. Zajęcia skierowane były do nieco starszych studentów niż obecnie, głównie ze względu na zaawansowanie słownictwa w języku ukraińskim, jak i sam stopień trudności przedmiotu. Nie miały wpływu na takie właśnie umiejscowienie wspomnianych zajęć miał również aspekt czysto praktyczny: głębsze poznawanie funkcjonowania systemu operacyjnego, jak i programów z pakietu *Office* (głównie *Microsoft Word*), miały być pomocne podczas opracowywania materiałów na seminaria magisterskie, jak i w samym procesie pisania prac zaliczeniowych czy w dalszej perspektywie – magisterskich. Zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem wśród studentów, jednakże specyfika pracy w pracowni komputerowej, ograniczenie przestrzeni oraz konieczność przestrzegania przepisów ppoż. i BHP zawężyły liczbę uczestników zajęć do maksymalnie 12 osób. W roku akademickim 2007/2008 przedmiot został zawieszony, by w nowej formie pojawić się w rok później jako obowiązkowe już dla wszystkich studentów „Technologie informacyjne”.

Przedmiot ów przewidziano jako zajęcia obowiązkowe dla semestru III cyklu licencjackiego dla studentów wszystkich specjalności. Zajęcia prowadzone

są w języku polskim przez zatrudnionego w instytucie informatyka. Odstępstwem od ogólnego trendu są jednakże ćwiczenia dla profilu ukrainistycznego, dla którego odbywają się one po polsku i po ukraińsku, a celem obranym przez prowadzącego jest nie tylko nauczanie studentów obsługi komputera i sprawnego poruszania się w środowisku programów użytkowych, ale również prezentacja ich ukraińskojęzycznej wersji, a także zapoznanie studentów z ukraińską terminologią informatyczną. Należy tu zauważyć, iż przeprowadzenie zajęć w tej formie i ich nieoficjalna nazwa „Informatyka dla ukrainistów” nie byłoby możliwe bez wsparcia i uprzejmości dyrekcji IFS.

Zamysł powołania do życia zajęć tego typu powstał dzięki zainteresowaniu prowadzącego informatyką, sytuacją szeroko rozumianej rzeczywistości IT (również na Ukrainie), jak i tematowi prowadzonych badań stanowiących istotny element powstającej w Zakładzie Ukrainistyki na poły lingwistycznej, na poły informatycznej rozprawy habilitacyjnej. Początkowo, a więc w latach 2004–2006, celem zajęć miało być zapoznanie studentów ze specyficznym słownictwem, obejmującym wszystkie aspekty z informatyką związane, od nazw poszczególnych podzespołów poczynając, na języku forumowiczów kończąc. Mniejszy nacisk położono na sam proces współdziałania na linii użytkownik – komputer, a to ze względu na (przynajmniej w założeniach) w miarę wysoki stopień zaawansowania studentów i ich obycie w relacjach zarówno z maszyną, jak i poszczególnymi programami. Sam tryb prowadzenia zajęć w ogromnej mierze zweryfikował stawiane założenia, a program musiał być sukcesywnie zmieniany, by pod koniec prowadzenia pierwszego cyklu osiągnąć proporcje 50/50; uwaga prowadzącego skupiona była w równej mierze na proponowanym słownictwie i zagadnieniach z nim związanych, jak i na samym procesie pracy studenta z komputerem. Dziś, kiedy na zajęcia te uczęszczają studenci znacznie młodsi, proporcje są mniej więcej zachowane, a zaistniały stan rzeczy tłumaczyć należy wyższym stopniem świadomości informatycznej młodych ludzi i ich codziennym kontaktem z komputerem, który jest dzisiaj dla wielu podstawowym sprzętem domowym.

Cykl omawianych zajęć obejmuje 15 jednostek po 1,5 godziny każda i proponowany jest studentom II roku trybu licencjackiego. Zajęcia odbywają się w języku polskim i ukraińskim, a zaliczenie przedmiotu uzależnione jest od frekwencji, ocen z częściowych kolokwii z zakresu czysto technicznych działań na programach użytkowych, jak też kolokwii mających na celu sprawdzenie stopnia przyswojenia słownictwa w języku ukraińskim oraz końcowego kolokwium zaliczeniowego, podczas którego studenci wykazać się muszą znajomością słownictwa i poszczególnych operacji w ramach pewnych programów.

Po ukończeniu cyklu zajęć student powinien w miarę swobodnie operować ukraińskim i polskim nazewnictwem dla systemu operacyjnego *Windows* i programów użytkowych, głównie *MS Office*. Powinien też opanować metody tworzenia dokumentów w języku ukraińskim z wykorzystaniem edytorów tekstów (*MS Word*, *WordPad*, *notatnik*), programów *MS Excel* i *MS PowerPoint* oraz

умієтніе wykorzystywać zasoby uanetu, korzystać z komunikatorów internetowych oraz programów pocztowych (głównie *MS Outlook*).

Program zajęć, na który składa się 15 jednostek lekcyjnych, podzielono na trzy bloki tematyczne.

Blok pierwszy składa się z trzech jednostek, w trakcie których studenci zapoznają się z budową komputera, poznają nazwy poszczególnych jego elementów (*системний блок, материнська плата, блок живлення, відеоадаптер, мікропроцесор, пам'ять* itd.) oraz poznają słownictwo towarzyszące czynnościom, które w sklepach oferujących sprzęt komputerowy wykonują serwisanci instalujący poszczególne elementy komputera (*розташування материнської плати, робота жорсткого диска, перезавантажити комп'ютер, ввімкнути живлення, вставити плату до слоту, вентилятор забезпечить охолодження МП* itp.). W bloku tym przewidziane jest także krótkie przedstawienie historii informatyki na świecie i na Ukrainie, jak również omówienie podstawowych czynności i słownictwa, które towarzyszy użytkownikowi podczas pierwszego kontaktu ze „świeżo” zainstalowanym systemem operacyjnym i poszczególnymi programami użytkowymi (*встановлення графічної здатності, формування вигляду робочого столу, зміна параметрів, створити папку, згорнути вікно, установити захист, автозбереження кожні 10 хвилин* itd.). Wstępne zapoznanie z komputerem, jego funkcjami, podstawowymi ustawieniami, które później wpływają na pracę z daną jednostką, kończy przegląd głównego menu *Windows*, omówienie programów *Notatnik (Блокнот)*, *Paint*, *WordPad* oraz narzędzia *Eksplorator Windows (Провідник)*, jak również podstawowych programów służących do archiwizacji danych (*WinRar, 7-Zip, Win-Zip*).

Drugi blok, składający się z ośmiu jednostek lekcyjnych w zasadzie ogranicza się do pracy w środowisku zukrainizowanych programów pakietu *Office (Word, PowerPoint, Outlook, Excel)*. W codziennym użyciu przeciętny student filologii wykorzystuje głównie trzy pierwsze, zaś *MS Excel* wykorzystywany jest sporadycznie. Tak więc największy nacisk w pracy na zajęciach położono na zapoznanie studentów z popularnym *Wordem* i jego poszczególnymi funkcjami znacznie ułatwiającymi tworzenie prac pisemnych, wszelkiego rodzaju plakatów, zaproszeń, zarządzania korespondencją seryjną itp., programem pocztowym *MS Outlook*, jak również programem *MS PowerPoint* służącym do tworzenia prezentacji. Poznawanie *Worda* to głównie personalizacja jego interfejsu (pojęcia typu: *налаштування панелей, інтерфейс процесора Word, стандартна панель інструментів, панель форматування, клацнути, притримати, перетягнути на панель* itp.), praca z grafiką (*робота з графікою, творення фігурного тексту, панель Налаштування зображення, творення графічних об'єктів, обтікання текстом* itp.), obiektami (*зв'язування та вкраплення об'єктів, вставка об'єкта, використання автотексту, уставляння гіперпосилань* itp.), tabelami i diagramami (*створення порожньої таблиці, автододік ширини стовпців, властивості таблиці, форматування таблиць, бібліотека діаграм* itp.) czy

wreszcie tworzenie publikacji (*розміщення тексту з використанням текстових блоків, використання стилів, укладання змісту, оновлення змісту* itp.). *PowerPoint*, służący do tworzenia i przeglądania prezentacji, jest wykorzystywany przez filologów coraz częściej, głównie podczas wszelkiego rodzaju odczytów, prezentacji multimedialnych, konferencji etc. Ważnym jest więc poznanie choćby jego głównych funkcji, do których zaliczyć można, podobnie jak w poprzednim wypadku, personalizację interfejsu (*настройка панели інструментів, настройка параметрів, сортувальник слайдів* itp.), omówienie sposobów tworzenia pokazu slajdów i ich przedstawiania (*використання шаблонів, завантаження шаблонів, робота з текстом, автофігури, автодобрі параметрів тексту* itp.), wykorzystanie podstawowych dostępnych narzędzi, takich jak biblioteki obrazów, diagramów, tabel, obiektów, dźwięku i filmów (*розсилання презентації, вставка організаційної діаграми, вставка фільмів із колекції клінів, вставка таблиці* itp.). Omówienie programów *Outlook* i *Excel* zajmuje w porównaniu z programami opisanymi powyżej najmniej czasu, a to głównie ze względu na ogólnie dobrą wiedzę studentów na temat programów pocztowych, jak też w przypadku *Excels* niezbyt szerokie wykorzystanie jego funkcji w pracy filologa. Praca z *MS Outlook* ograniczona jest więc do zapoznania studenta z ustawieniami kont pocztowych (*облікові записи електронної пошти, настройки електронної пошти, відомості про сервер, вхід до системи, вхід із захищеним підтвердженням пароля* itp.) oraz najważniejszymi funkcjami programu (*упорядкувати за, область читання, автоперегляд, вікно нагадувань, групи надсилання та отримання* itp.), z kolei omówienie funkcji *Excels* sprowadza się do przedstawienia sposobu tworzenia tabel i trybu przenoszenia ich do programu *MS Word* (*форматування аркушів, розташування вікон і перегляд аркушів, ввід, вибір, зміна даних, імпорт даних* itp.). Rzecz jasna wszystkie z przedstawionych czynności i funkcji omawiane są w większości po ukraińsku, z wykorzystaniem odpowiedniego słownictwa, prezentacji zrzutów ekranu itp.

Tematem przewodnim trzeciego bloku, na który składają się cztery jednostki lekcyjne, jest uanet, czyli zasoby ukraińskiego Internetu. W początkowej fazie zajęć omawiane są (*налаштування інтерфейсу, панель інструментів, менеджер додатків, впорядкування вкладок* itp.) poszczególne funkcje najpopularniejszych przeglądarek internetowych (*IE Explorer, Firefox, Opera*) oraz nakładki ukrainizacyjne do nich, które można ściągnąć zarówno ze stron producentów programów, jak i innych stron specjalizujących się w umieszczaniu plików ukrainizacyjnych (*bestloads.org.ua* czy *tereveni.org.ua*). Opierając się na podanych przez prowadzącego oraz wyszukanych samodzielnie ukraińskich portalach internetowych oraz przeglądarce *Google* (również w ustawieniach ukraińskojęzycznych) studenci mają za zadanie znalezienie ukraińskich stron tematycznych z dziedzin takich, jak życie społeczne i polityczne (np. *cvu.org.ua*, *www.mfa.gov.ua*), historia (np. *litopys.org.ua*, *www.uahistory.cjb.net*), ekonomia i finanse (np. *www.minfin.gov.ua*, *www.ukraina.net.pl*), oświata (np.

www.mon.gov.ua, www.univ.kiev.ua), prawodawstwo (np. portal.rada.gov.ua, www.lawukraine.com), kultura i sztuka (np. mincult.kmu.gov.ua, www.ukrcenter.com), język ukraiński i jego miejsce w świecie (np. www.mova.info, 4link.kiev.ua). Do ważnych zadań należy również przegląd stron poszczególnych wydań elektronicznych prasy ukraińskiej i ukraińskojęzycznej (np. www.wz.lviv.ua, www.nslowo.pl) oraz wyszukiwanie stron poświęconych indywidualnym zainteresowaniom studentów, jak również słuchanie ukraińskich programów radiowych (np. www.proradio.org.ua/index.php) nadawanych via Internet oraz analogicznie – oglądanie programów telewizyjnych (np. 5.ua). Ostatnim tematem poruszonym w tym bloku jest komunikacja internetowa. Po zainstalowaniu komunikatorów internetowych najczęściej używanych przez ukraińskich internautów (*Skype*, *ICQ*, *Балачка*¹), studenci mają za zadanie nawiązanie kontaktów z ukraińskimi rówieśnikami, dzięki czemu uzyskują możliwość dodatkowego rozwijania swych umiejętności językowych.

Wsparciem dla zajęć informatycznych w języku ukraińskim jest szereg podręczników, które wreszcie zaczęły pojawiać się na ukraińskim rynku księgarskim, stając się alternatywą dla dominującej w tej dziedzinie nauki literatury w języku rosyjskim. Pierwszą jaskółką wydawniczą była seria około stustronicowych zeszytów autorstwa Jewhena Szestopałowa wydawanych w wydawnictwie *Аснект* (m.in. Шестопалов Є.А., *Windows '95, '98 для початківця*, Шепетівка 2001; Шестопалов Є.А., *Інформатика. Базовий курс*, Шепетівка 2001; Шестопалов Є.А., *Internet для початківця*, Шепетівка 2002) w latach 2001–2002. Mniej więcej w tym samym czasie we Lwowie w wydawnictwie *БАК* zaczęła ukazywać się seria *ПК (Порадник користувача персонального комп'ютера)*, w której znalazły się m.in. takie pozycje, jak: Коссак О., Венгерський П., *CorelDRAW 8*, Львів 2000; Коссак О., Юрчак І., *Текстовий процесор Word 2000*, Львів 2001; Коссак О., Коссак О., *Чарівний світ Photoshop*, Львів 2005. Od roku 2003, nieprzerwanie do dziś, również we Lwowie, wydawana jest seria podręczników z zakresu informatyki sygnowana nazwiskiem Jarosława Hłynського. Autor, który jest dorocznym uczestnikiem wrześniowego forum wydawniczego we Lwowie, ma na swoim koncie wiele publikacji (również we współautorstwie), m.in. Глинський Я.М., *Практикум з інформатики*, Львів 2003; Глинський Я.М., Рязська В.А., *Linux – практикум з інформатики*, Львів 2004; Глинський Я.М., Рязська В.А., *Интернет*, Львів 2007. Uzupełnieniem propozycji programowych mogą być poświęcone informatyce podręczniki kijowskiego wydawnictwa *Альма Матер* (Дибкова Л.М., *Інформатика та комп'ютерна техніка*, Київ 2002; Локазюк В.М., Савченко Ю.Г.,

¹ *Skype* – komunikator internetowy stworzony przez szwedzkich i estońskich programistów, w 2005 r. przejęty przez amerykański serwis aukcyjny eBay ma dziś na świecie ponad 100 mln użytkowników. Po zainstalowaniu programu istnieje możliwość ukrainizacji menu i swobodnej komunikacji w języku ukraińskim.

ICQ – najpopularniejszy wśród ukraińskich internautów komunikator internetowy stworzony przez izraelską firmę Mirabilis w 1996 r. W ukraińskim slangu komputerowych znany raczej pod nazwą *Аська*.

Балачка – ukraińska wersja polskiego komunikatora Gadu-Gadu, która pojawiła się na rynku ukraińskim w czerwcu 2007 r. jako alternatywa dla *ICQ*.

Надійність, контроль, діагностика і модернізація ПК, Київ 2004), czy bardzo ciekawe propozycje wydawnictwa *Діалектика* z 2004 r. (Меженний О.О., *Windows XP*, Москва-Санкт-Петербург-Київ 2004; Меженний О.О., *Word 2003*, Москва-Санкт-Петербург-Київ 2004; Курбатова К.А., *Excel 2003*, Москва-Санкт-Петербург-Київ 2004). Wspomnieć należy również o bardzo popularnych na Ukrainie wydawnictwach typu *Довідник школяра*, swoistych kompendiach wiedzy, na które składają się także rozdziały poświęcone informatyce (np. *Великий довідник школяра*, ВД «Школа», Харків 2004). Wkładem środowiska akademickiego w propagowanie wiedzy z zakresu informatyki jest, wydany w 2006 roku we Lwowie pod red. prof. Bohdana Rycara *Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція*², glosariusz będący rezultatem ciekawego przedsięwzięcia środowiska lingwistycznego, informatycznego oraz zwykłych użytkowników komputerów.

Ukraiński „język komputerowy” jest swego rodzaju zjawiskiem. Już samo pojęcie „języka komputerowego” zawiera bowiem co najmniej trzy składowe, z których każda w sposób istotny dopełnia obrazu całości. Pierwszym i bodaj najistotniejszym składnikiem w owym tyglu jest bez wątpienia terminologia informatyczna, owa językowa „czarna magia” dla osób, które mają z nią kontakt jedynie incydentalny. Możliwe, że wielu z nas gdzieś, kiedyś słyszało o defragmentacji partycji, podkreśnianiu procesorów czy mostku południowym płyty głównej. Nie każdy jednak jest w stanie odpowiedzieć na pytanie, czym jest ów mostek południowy, co różni go od północnego, do czego służy defragmentator czy PartitionMagic itd.

Elementem, którego nie można pominąć jest język, a właściwie slang komputerowców, użytkowników nierzadko zaliczanych do klasy „maniaków komputerowych”. Z reguły są to samouki, osoby bez akademickiego wykształcenia informatycznego, jednakże w wielu elementach przewyższające (paradoksalnie!) „wyuczonych” informatyków i posiadające od nich bogatszą wiedzę. Posługują się one swoistym językiem zawierającym elementy oficjalnej terminologii informatycznej, jak i określeniami tworzonymi przez nie same, nierzadko naznaczonymi emocjonalnie, charakteryzującymi się wysokim stopniem ekspresji (*оперативка* – pamięć RAM, *фейсик* – interfejs (lub emotikon), *вінда* – Windows, *пеньок* – procesor Pentium, *юзер* – użytkownik, *мецага* – wiadomość, *мил* – e-mail, poczta elektroniczna itd.).

Trzeci element stanowi warstwa będąca swoistym amalgamatem dwóch poprzednich. Chodzi tu głównie o język czatów i komunikatorów, poczty elektronicznej oraz język stron www, na których współistnieje zarówno terminologia informatyczna, specyficzne słownictwo nieformalne, jak i to codzienne.

Klamrą opinającą owe trzy składowe jest oczywiście współczesny język ukraiński, w tym konkretnym przypadku niejednokrotnie zanieczyszczony wpływami języka rosyjskiego i to zarówno w obrębie samej terminologii infor-

² *Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція*, за ред. Б. Рицара. Ред. кол. Р. Мисак, Р. Микульчик, І. Кульчицький та ін. – Львів: ЕКОінформ, 2006.

matycznej (np. sztandarowe już, wytykane przez wielu ukraińskich internautów *по умовчанняю* – ros. *по умолчанию*³), jak i w sferze języka powszechnego (tu przykładów można by podać niezliczoną ilość).

Na marginesie należy wspomnieć, iż chyba każdy z nas choć raz znalazł się w sytuacji, gdy słysząc rozmowę informatyków, zachodził w głowę, o czym panowie dyskutują, a bywa, że niektórzy zastanawiali się wręcz, czy to aby nie jakiś język obcy, którego nijak nie mogą zidentyfikować...

Oczywiście wśród założeń programowych omawianego przedmiotu nie znalazł się punkt, w którym wykładowca planowałby doprowadzenie stanu wiedzy studentów do takiego poziomu, by mogli oni swobodnie i bez większych problemów wejść w dyskurs z jednym z przedstawicieli owej komputerowej „kasty”. Chodziło raczej o omówienie pojęć, działań i programów, które są pomocne na późniejszym etapie kariery studenckiej, a przedstawienie samego zjawiska potraktowano raczej informacyjnie przy okazji omawiania komunikatorów internetowych oraz prezentacji różnego rodzaju forów tematycznych związanych z zainteresowaniami uczestników zajęć.

Omawiane ćwiczenia cieszyły się sporą popularnością, o czym może świadczyć w miarę wysoka frekwencja na zajęciach (średnio 85–90%). Wykładnikiem potrzeby prowadzenia zajęć tego typu, tak odmiennych od klasycznego modelu nauczania filologicznego, są pozytywne opinie samych studentów, jak i efekty zaliczeń końcowych (40% ocen bardzo dobrych, 30% dobrych plus i 30% ocen dobrych). Postępy poczynione przez uczestników ćwiczeń były dość zaskakujące, zważywszy na to, iż nie posiadali oni w zasadzie żadnej znajomości z zakresu stosowanej terminologii, a niektóre osoby po raz pierwszy widziały komputer od wewnątrz... Mimo dość ewidentnego utrudnienia, którym był niewątpliwie brak oprogramowania w języku ukraińskim, a studenci musieli działać w zasadzie dwutorowo (pracowali na oprogramowaniu polskim, za „ściągawkę” mając drukowane zrzuty ekranowe omawianych zagadnień spod ukraińskiej wersji *Windowsa* i programów użytkowych), zajęcia przebiegały sprawnie i bez większych problemów. Plusem zaistniałej sytuacji (braku ukraińskiego oprogramowania komputerów w pracowni), była natomiast wymuszona przez panujące warunki konieczność natychmiastowego porównywania obu systemów nazewnictwa (polskiego w komputerze i ukraińskiego na screenshotach), co wpływało na jego szybsze i efektywniejsze przyswajanie.

Podsumowując należy podkreślić, iż „Informatyka dla ukrainistów”, przedmiot łączący kilka aspektów dydaktycznych, w zamyśle był przede wszystkim propozycją ze wszech miar praktyczną. Studenckie zmagania z językiem i komputerem odbywały się na niwie lingwistycznej i czysto użytkowej,

³ Próby usankcjonowania tłumaczenia pojęcia *default* podjęli się w artykule *Default: «по замовчуванню» чи «за налаштуванням»?* I. Kulczycki i B. Fil, zob. I. Кульчицький, Б. Філь, *Default: «по замовчуванню» чи «за налаштуванням»?* // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» № 648, 2009, с. 88–91.

a cel, którym było zaprezentowanie uczestnikom zajęć ukraińskiej terminologii informatycznej oraz przedstawienie im wielu przydatnych w karierze filologa rozwiązań problemów związanych z obsługą komputera i programów użytkowych, został w zasadzie osiągnięty.

INFORMATION TECHNOLOGY FOR THE UKRAINIAN TEACHERS:
STRUGGLE WITH THE LANGUAGE AND COMPUTER

Summary. The article is devoted to the presentation of the experience in running the course entitled „Computer science for Ukrainian students” offered to the students of the Ukrainian language and culture at the University of Wrocław. The author presents the structure of the course, the contents of the materials and the review of the literature which may be of help to students while they learn the course contents. The author signals certain problems connected with terminology and presents the results of the course. Moreover, he assesses its influence on the development of students’ language abilities.

Key words: Computer science, Ukrainian language, didactics